

УДК 342.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2021.1.8>

Чорна В. Г.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Брода А. Ю.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту
Західноукраїнського національного університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ПРИ ЗДОБУВАННІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В даній науковій статті розкрито актуальні проблеми осіб з обмеженими можливостями при здобуванні вищої освіти.

Проблема вільного здобуття особами з особливими потребами вищої освіти є досить актуальною. З огляду на те, що інвалідизація населення, на жаль, має негативну динаміку до кількісного збільшення, то все активнішої уваги привертає до себе забезпечення рівного та вільного доступу до освіти всіх категорій населення, а особливо осіб з особливими потребами. Автором акцентовано увагу на наявних бар'єрах при отриманні вищої освіти особами з інвалідністю (невиконанням законодавчих вимог щодо організації процесу навчання осіб з особливими освітніми потребами, наприклад, переважна відсутність у структурі вищих навчальних закладів спеціальних навчально-реабілітаційних підрозділів; відсутність спеціального науково-методичного матеріалу та навчальної літератури для отримання знань; складність в організації процесу навчання для різних категорій осіб з особливими освітніми потребами залежно від їхніх особливостей, що передбачає варіативний підхід та обов'язкову наявність спеціально обладнаних аудиторій; пасивна політика на загальнодержавному рівні та політика вищих навчальних закладів щодо забезпечення права осіб з особливими потребами на освіту; відсутність програм перспективного розвитку щодо задоволення особливих освітніх потреб осіб з інвалідністю; необхідно створити умови для зміни негативних стереотипів і ставлення до неповносправних людей в українському суспільстві на основі досягнення соціальної солідарності і соціальної справедливості тощо).

Визначено, що оптимізації процесу здобуття особами з особливими потребами вищої освіти, безумовним, є впровадження та сприяння подальшому розвитку глобалізаційних процесів, розвитку відео зв'язку, застосування та популяризація мультимедійних технологій тощо, що допоможе покращити процес навчання.

Саме тому актуальності набуває потреба в визначенні проблем, з якими стикаються особи з обмеженими можливостями під час реалізації свого конституційного права на вищу освіту.

Ключові слова: *особливі освітні потреби, особа з інвалідністю, вища освіта, вищі навчальні заклади, право на освіту.*

Chorna V. G., Broda A. Yu. Current problems of persons with disabilities when obtaining higher education

Abstract. This scientific article reveals the current problems of people with disabilities in higher education.

The problem of free access to higher education for people with special needs is quite relevant. Given that the disability of the population, unfortunately, has a negative trend to increase in numbers, it is increasingly attracting equal and free access to education for all categories of the population, especially people with special needs. The author focuses on the existing barriers to higher education for persons with disabilities (non-compliance with legal requirements for the organization of the education process of persons with special educational needs, for example, the predominant absence of special educational and rehabilitation units in the structure of higher education institutions; lack of special scientific and methodological material and educational literature for knowledge, the difficulty in organizing the learning process for different categories of people with special educational needs depending on their characteristics, which provides a variable approach and the mandatory availability of specially equipped classrooms, passive policy at the national level and higher education policy to ensure the right of persons

with special needs to education, the lack of long-term development programs to meet the special educational needs of persons with disabilities, it is necessary to create conditions for changing negative stereotypes and attitudes towards people with disabilities in country society on the basis of achieving social solidarity and social justice, etc.).

It is determined that the optimization of the process of obtaining access to higher education for people with special needs is the introduction and promotion of further globalization processes, video communication, application and promotion of multimedia technologies, etc., which will help improve the learning process.

That is why the need to identify the problems faced by people with disabilities in exercising their constitutional right to higher education is becoming urgent.

Key words: *special educational needs, person with a disability, higher education, higher educational institutions, the right to education.*

Постановка проблеми. Одним з конституційних прав людини і громадянина є право на освіту, в той же час, не допускається обмеження даного права за ознакою інвалідності. Слід відзначити, що громадяни з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства. Це люди з такими вадами здоров'я, як ураження опорно-рухового апарату та центральної і периферичної нервової системи; психічними захворюваннями та розумовою відсталістю; ураженнями органів слуху та зору; ураженнями внутрішніх органів; онкологічними захворюваннями. Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятій людини (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку [1]. В Україні станом на 01 січня 2020 року налічується 2,7 млн осіб мають інвалідність, у тому числі 222,3 тис. осіб з I групою інвалідності, 900,8 тис. осіб з II групою інвалідності, 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності та 163,9 тис. дітей з інвалідністю [1].

Методологічною основою написання даної статті є система загальних методів наукового пізнання: діалектичний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, статистичний, аналізу, аналогії та логічний тощо та спеціально-юридичних методів.

Виклад основного змісту. На міжнародному рівні країни-учасниці Конвенції про права осіб з інвалідністю домовилися про те, що держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дис-

кримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя, прагнучи при цьому: а) до повного розвитку людського потенціалу, а також почуття достоїнства та самоповаги та до посилення поваги до прав людини, основоположних свобод і людської багатоманітності; б) до розвитку особистості, талантів і творчості осіб з інвалідністю, а також їхніх розумових і фізичних здібностей у найповнішому обсязі; с) до надання особам з інвалідністю можливості брати ефективну участь у житті вільного суспільства [2, ст. 24].

Під час реалізації цього права держави-учасниці забезпечують, щоб: а) особи з інвалідністю не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти з інвалідністю – із системи безплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; б) особи з інвалідністю мали нарівні з іншими доступ до інклюзивної, якісної та безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання; с) забезпечувалося розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби; д) особи з інвалідністю отримували всередині системи загальної освіти необхідну підтримку для полегшення їхнього ефективного навчання; е) в умовах, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку, відповідно до мети повного охоплення, вживались ефективні заходи з організації індивідуалізованої підтримки [2, ст. 24].

Держави-учасниці надають особам з інвалідністю можливість засвоювати життєві та соціалізаційні навички, щоб полегшити їхню повну й рівну участь в процесі освіти і як членів місцевої спільноти. Держави-учасниці вживають у цьому напрямі належних заходів, зокрема: а) сприяють засвоєнню абетки Брайля, альтернативних шрифтів, підсилювальних та альтернативних методів, способів і форматів

спілкування, а також навичок орієнтації та мобільності й сприяють підтримці з боку однолітків і наставництву; б) сприяють засвоєнню жестової мови та заохоченню мовної самобутності глухих; с) забезпечують, щоб навчання осіб, зокрема дітей, які є сліпими, глухими чи сліпоглухими, здійснювалося з допомогою найбільш підходящих для особи з інвалідністю мов, методів і способів спілкування і в обстановці, яка максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку. Щоб сприяти забезпеченню реалізації цього права, держави-учасниці вживають належних заходів для залучення до роботи вчителів, зокрема й учителів з інвалідністю, які володіють жестовою мовою та (чи) абеткою Брайля, та для навчання спеціалістів і персоналу, що працюють на всіх рівнях системи освіти. Таке навчання охоплює освіту в питаннях інвалідності й використання підходящих підсилювальних і альтернативних методів, способів та форматів спілкування, навчальних методик і матеріалів для надання підтримки особам з інвалідністю. Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Із цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для осіб з інвалідністю забезпечувалося розумне пристосування [2, ст. 24].

Нормами національного законодавства визначено, що особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти

В Законі України «Про вищу освіту» визначено, що в структурі вищих закладів освіти можуть функціонувати спеціальні підрозділи, які опікуються особами з інвалідністю в процесі забезпечення їх освітніми потребами. Втім, в умовах зростання кількості осіб з інвалідністю серед молодого населення все більше актуалізується проблема здобуття ними вищої освіти та відповідно гарантування державою право особам з інвалідністю на освіту. Саме тому, вважаємо, що наявність даних підрозділів повинно бути не як право чи альтернатива вибору, а як обов'язок вищого навчального закладу, при цьому даний обов'язок потрібно

закріпити к один з критеріїв при ліцензуванні закладу вищої освіти чи акредитації відповідних освітніх програм.

Також зазначимо, що у розділі V «Забезпечення якості вищої освіти» не передбачено необхідних умов для реалізації якісної вищої освіти конкретно для осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю, зокрема підготовки відповідних кваліфікованих фахівців для роботи в інклюзивних навчальних закладах.

Ст. 49 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що особа має право здобувати вищу освіту в різних формах або поєднувати їх. Основними формами здобуття вищої освіти є: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); дуальна.

Враховуючи особливі потреби осіб з інвалідністю вважаємо за можливе запровадити третю форму освіти саме для осіб з інвалідністю – інклюзивне навчання.

Ст. 22 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» встановлено гарантії особам з інвалідністю реалізації права на освіту шляхом делегування закладам вищої освіти обов'язку створення ними необхідних умов для здобуття відповідної освіти.

Прийом на навчання до закладів вищої освіти осіб з інвалідністю проводиться на конкурсній основі відповідно до Умов прийому на навчання до закладів вищої та фахової передвищої освіти, затверджених Міністерством освіти і науки України. Спеціальні умови для здобуття вищої освіти за державним замовленням і за рахунок цільових пільгових державних кредитів надаються: – особам з інвалідністю, які не спроможні відвідувати навчальний заклад (за рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення); – особам, у яких є захворювання, зазначені у Переліку захворювань та патологічних станів, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання; – особам з інвалідністю I, II групи і дітям з інвалідністю віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю [3, ст. 22].

Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» чітко визначено обов'язок держави забезпечити безоплатне отримання професійної освіти і пов'язане з цим обслу-

говування, відповідно до індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю. Особи з інвалідністю, діти з інвалідністю з важкими формами інвалідності, які потребують спеціальних умов для одержання професійної освіти, за своїм бажанням можуть навчатися у спеціальних навчальних закладах чи в навчальних закладах загального типу, де створюються відповідні умови згідно з державними соціальними нормативами, та у разі необхідності – за навчальними програмами, адаптованими для навчання осіб, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку. У разі неможливості здійснювати професійну освіту осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю у загальних і спеціальних навчальних закладах їх навчання організовується (за їх згодою або за згодою їх законних представників) вдома за індивідуальними навчальними планами, якщо ця форма допускається змістом професійного навчання за визначеною спеціальністю [4, ст. 38].

Більш детально порядок вступу осіб з особливими потребами до закладів вищої освіти визначено в наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році» від 15 жовтня 2020 року № 1274. Зокрема, особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (у тому числі на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста); особи, яким Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» надано право на прийом без екзаменів до державних закладів вищої освіти за результатами співбесіди; особи з інвалідністю, які неспроможні відвідувати заклад освіти (за рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення) – проходять вступні випробування у формі співбесіди та в разі позитивного висновку про проходження співбесіди рекомендуються до зарахування під час вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти [5].

Крім того, особи з інвалідністю I, II груп та діти з інвалідністю віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю; особи з інвалідністю з числа учас-

ників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, хворі внаслідок Чорнобильської катастрофи на променеви хворобу (категорія 1) та особи, які постійно проживали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення (категорія 2); діти осіб, визнаних постраждалими учасниками Революції Гідності, учасниками бойових дій, особами з інвалідністю внаслідок війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; шахтарі, які мають стаж підземної роботи не менше ніж три роки, а також протягом трьох років після здобуття загальної середньої освіти особи, батьки яких є шахтарями та мають стаж підземної роботи не менше ніж 15 років або які загинули внаслідок нещасного випадку на виробництві чи стали особами з інвалідністю I або II групи, - можуть бути переведені на вакантні місця державного або регіонального замовлення в порядку, передбаченому цими Умовами, якщо вони зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію і не отримували рекомендацію на місця державного або регіонального замовлення [5].

Слід відзначити, що Університет «КРОК» впроваджує проект «Дистанційна освіта для людей з інвалідністю», метою якого є розширення можливостей для здобуття вищої освіти людьми з особливими освітніми потребами. Проект розрахований дати можливість навчатися в режимі віддаленого доступу людям з обмеженою мобільністю та особливими освітніми потребами. Університет «КРОК» надає змогу студентам дистанційної форми навчання отримати державний диплом за ступенем бакалавр, магістр. У першу чергу, цей проект спрямований на усунення географічних, економічних і психологічних перешкод на шляху здобуття вищої освіти, розширення її доступності. Університет «КРОК» надає наступні можливості студентам з інвалідністю дистанційної форми навчання: супровід особи з інвалідністю в навчальному періоді, що передбачає оперативне реагування служби підтримки на виникнення у студента будь-яких питань, пов'язаних

із навчанням; гнучка система оплати, допомога в оформленні необхідних документів для подання до місцевого / обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів України з метою відшкодування вартості навчання особі з інвалідністю [6].

Освітній процес відбувається: за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; за індивідуальним розкладом; у зручний для студентів час; у зручному місці (потреби відвідувати Університет на лекційні та практичні заняття немає).

Ще одним прикладом впровадження є Академія праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ) в рамках проекту “Вір у себе” є можливість для людей з інвалідністю отримати вищу освіту за спеціальністю “Соціальна робота” за кошти Фонду соціального захисту інвалідів за напрямками: соціально-психологічне консультування (бакалаврат, магістратура); соціальна профілактика та реабілітація (бакалаврат); менеджмент соціального проекту (бакалаврат); управління соціальним проектом (магістратура); медіація та управління конфліктами (магістратура). У 2020 році ця можливість пропонується вже вп’яте! За роки реалізації проекту понад 100 осіб з інвалідністю з різних куточків України стали студентами та навчаються безкоштовно, а деякі вже успішно завершили навчання й отримали омріяні дипломи державного зразка. Доступні денна та заочна форми навчання [7].

Такі працівники можуть працювати як: спеціалісти органів державного та місцевого управління з соціальних питань; спеціалісти державних соціальних служб, соціально-психологічних служб загальноосвітніх та вищих навчальних закладів; інспектори центрів зайнятості та працевлаштування, фахівці кадрових агенцій; фахівці центрів соціальної профілактики, соціальної реабілітації, соціального обслуговування; фахівці служби посередництва і примирення, центрів медіації та юридичних кампаній; менеджери проектів та керівники громадських організацій, що працюють у сфері соціального захисту; експерти та консультанти з питань соціальної політики політичних партій та профспілкових організацій; менеджери з персоналу, психологи і консультанти з соціальних питань на підприємствах, тренери, інспектори

відділів кадрів державних та приватних підприємств; тренери консалтингових компаній, співробітники науково-дослідних інститутів, дослідницьких центрів, викладачі вищих навчальних закладів [7].

На необхідності запровадження ІТ-технологій при навчанні та запровадженні дистанційного навчання для осіб з особливими можливостями особливо гостро звертають увагу європейські дослідники, які стверджують, що здобувачі вищої освіти з особливими потребами повинні застосовувати алгоритми так званого «машинного навчання», підвидами якого є контрольоване, неконтрольоване та допоміжне навчання [8, с. 1; 9].

Таким чином, ми погоджуємося з тим, що для оптимізації процесу здобуття особами з особливими потребами вищої освіти, безумовним, є впровадження та сприяння подальшому розвитку глобалізаційних процесів, розвитку відео зв’язку, застосування та популяризація мультимедійних технологій тощо, що допоможе покращити процес навчання.

Втім, не дивлячись на перспективні можливості використання ІТ-технологій, мобільного зв’язку, все ж таки, існують думки щодо шкоди від застосування даних сучасних технологій, що обумовлені впливом на тривожний стан належного функціонування біологічних систем людського організму і ведуть до деякі важкі захворювання, такі як: хвороби серця, головний біль, порушення концентрації уваги та пам’яті, а також втома, захворювання на рак мозку, пухлина головного мозку, хвороба Альцгеймера хвороба, хвороба Паркінсона, порушення гормонів, порушення сну, порушення когнітивних функцій, поведінки, уваги та довгострокові наслідки (пошкодження ДНК, чоловіче безпліддя) [10, с. 33].

Також навчання осіб з інвалідністю в міжнародних практиках ототожнюють з так званим «мобільним навчанням». Мобільне навчання – одна з основних революцій, що відбуваються навколо нас, що вимагає зміни у філософії навчання. Це розглядається як третя хвиля навчання, де як традиційне навчання та електронне навчання розглядаються як перша та друга відповідно. Для того, щоб дослідити можливості навчального середовища, ми повинні відкинути та отримати деякі основні ідеї, такі

як увага, ритм, стиль навчання для цих нових вимірів навчання [11, с. 34].

В.С. Церклевич зазначає, що оптимальним способом вирішення проблеми потреби в організації інтегрованого/інклюзивного навчання є:

- вибір форми навчання (денна, заочна, дистанційна);
- наявність соціально-психологічного та соціально-педагогічного супроводу в процесі навчання;
- підбір методик та технологій навчання;
- доступність реабілітаційних послуг;
- індивідуалізований підхід та заходи по інтегруванню в групу однокурсників;
- наявність безбар'єрної архітектури та технічне забезпечення процесу навчання;
- сприяння у наступному працевлаштуванні за обраною спеціальністю. Вказані складові загалом, рівень їх реалізації в окремому закладі освіти виступають показником доступності освіти для студентів з обмеженими функціональними можливостями [12, с. 67].

І.Л. Булик акцентує увагу, що в сучасних умовах необхідно створити умови, які б дозволили здобувати професію для осіб з обмеженими можливостями. Насамперед, необхідно розробити: – аналіз щодо медичних показань й протипоказань до навчання у професійно-технічних навчальних закладах; – забезпечити пріоритетне фінансування наукових досліджень і науково-методичних розробок, спрямованих на припинення депопуляційних процесів в Україні та попередження інвалідності; пошуки нових підходів і технологій у вирішенні проблеми комплексної соціальної реабілітації осіб з особливими потребами, їх освіти та фахової підготовки; – скоординувати з місцевими органами виконавчої влади діяльність щодо працевлаштування інвалідів, забезпечити диференційоване бронювання робочих місць для інвалідів-випускників навчальних закладів; – забезпечити випуск спеціальної наукової, методичної, інформаційної літератури з правових, соціально-економічних питань, професійної орієнтації, переорієнтації, психологічної підтримки, аудіовізуальних засобів навчання, навчальних посібників для професійної реабілітації інвалідів; – забезпечити придбання ПЕОМ, професіографічних матеріалів, нормативно-правових документів, літератури з психологічних питань для кабінетів з про-

фесійної орієнтації й психологічної підтримки інвалідів у професійно-технічних навчальних закладах; – забезпечити усунення природних, комунікаційних і архітектурних перешкод, що заважають вільному пересуванню осіб з обмеженими фізичними можливостями у приміщеннях, де здійснюється навчання відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»; – розробити перелік інтегрованих професій для підготовки інвалідів у професійно-технічних навчальних закладах з професій, що користуються попитом на ринку праці [13, с. 83].

Існують суперечності у змісті ст. 45 і 70. Так, наприклад, у ст. 45 «Зовнішнє незалежне оцінювання» вказується, що «держава забезпечує вступникам з особливими освітніми потребами рівний доступ до зовнішнього незалежного оцінювання за місцем проживання (перебування) таких осіб. Будівлі, споруди та приміщення, у яких проводиться зовнішнє незалежне оцінювання, повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами та стандартами». Як бачимо, у статті не конкретизовано доступність будівель та приміщень і для осіб з особливими потребами та інвалідністю. У п. 2 ст. 70 «Матеріально-технічна база і правовий режим майна вищих навчальних закладів» прописано, що «будівлі, споруди і приміщення вищих навчальних закладів повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами. Якщо відповідні об'єкти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з особливими освітніми потребами, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну. Проектування, будівництво та реконструкція будівель, споруд і приміщень вищих навчальних закладів здійснюються з урахуванням потреб осіб з особливими освітніми потребами». Таке неузгодження між собою статей Закону говорить про недосконалість та безсистемність положень цього Закону та необхідність його доопрацювання на предмет рівного доступу осіб з обмеженими можливостями до якісної вищої освіти як на етапі вступу абітурієнта до ВНЗ, так і на етапі отримання вищої освіти [14, с.32].

Важливою перепоною на шляху до отримання особами з обмеженими можливостями

особливих освітніх послуг є складність в отриманні медичного висновку та відповідно пред'явлення його як фактичної підстави, що надає особі гарантії пільгового навчання в закладі вищої освіти [15; 16].

Висновки. На підставі здійсненого дослідження, на нашу думку, наявність бар'єрів у людей з обмеженими можливостями при здобуванні вищої освіти у вищих навчальних закладах зумовлена наступним: 1) невиконанням законодавчих вимог щодо організації процесу навчання осіб з особливими освітніми потребами, наприклад, переважна відсутність у структурі вищих навчальних закладів спеціальних навчально-реабілітаційних підрозділів; 2) відсутність спеціального науково-методичного матеріалу та навчаль-

ної літератури для отримання знань; 3) складність в організації процесу навчання для різних категорій осіб з особливими освітніми потребами залежно від їхніх особливостей, що передбачає варіативний підхід та обов'язкову наявність спеціально обладнаних аудиторій; 4) пасивна політика на загальнодержавному рівні та політика вищих навчальних закладів щодо забезпечення права осіб з особливими потребами на освіту; 5) відсутність програм перспективного розвитку щодо задоволення особливих освітніх потреб осіб з інвалідністю; 6. необхідно створити умови для зміни негативних стереотипів і ставлення до неповносправних людей в українському суспільстві на основі досягнення соціальної солідарності і соціальної справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf.
2. Інвалідність. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Міжнародний правовий акт від 06.03.2010. *Офіційний вісник України*. № 101. 2009. Ст. 3496.
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1991. № 21. Ст. 252.
5. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2006. № 2-3. Ст.36.
6. Про затвердження Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році : затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2020 року № 1274. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-umov-priyomu-na-navchannya-dlya-zdobuttya-vishoyi-osviti-v-2021-roci>
7. Дистанційна освіта для людей з інвалідністю. URL: <https://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/pidrozdili-navchalni/tsentr-distantsijnogo-navchannya/distantsijna-osvita-dlya-lyudej-z-invalidnistyu>.
8. Безкоштовна вища освіта для осіб з інвалідністю за спеціальністю “Соціальна робота”. URL: <https://www.prostir.ua/?grants=bezkoshtovna-vyscha-osvita-dlya-osib-z-invalidnistyu-za-spetsialnistyu-sotsialna-robot>.
9. Madhuri T. Sathe, Amol C. Adamuthe Comparative Study of Supervised Algorithms for Prediction of Students' Performance. *Modern Education and Computer Science*, 2021. № 1. P. 1-21. URL: <http://www.mecs-press.org/ijmecs/ijmecs-v13-n1/IJMECS-V13-N1-1.pdf>.
10. Zoran Kotevski, Ivana Tasevska Evaluating the Potentials of Educational Systems to Advance Implementing Multimedia Technologies. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, Vol. 9, No. 1. P. 26-35.
11. Arifur Rahaman, Sabrina Tasnim, Md Sohag Hossain Majumdar, Emam Hossen, Md Rafiqul Islam (Rafiq). A Comprehensive Study on Excessive Mobile Phone Use and Preventive Measures. *International Journal of Modern Education and Computer Science*. Vol. 12, No. 3. P. 33–39.
12. Mohaimen-Bin-Noor, Zahiduddin Ahmed, Dr. Dip Nandi, Mashour Rahman Investigation of Facilities for an M-learning. *Modern Education and Computer Science*, 2021. №1. P. 34–48. URL: <http://www.mecs-press.org/ijmecs/ijmecs-v13-n1/IJMECS-V13-N1-3.pdf>.
13. Церклевич В.С. Реалізація права на отримання вищої освіти молоддю з обмеженими функціональними можливостями у зарубіжній практиці: від дискримінації до інтеграції. Збірник наукових праць Хмельницького інституту. С. 67–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2009_1_18.
14. Булик І.Л. Адміністративно-правове забезпечення права на освіту інвалідів. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: III Всеукраїнська науково-теоретична конференція*. Національна академія внутрішніх справ, 2012. С. 81–83.
15. Малишевська І. Право на вищу освіту осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю у законодавстві України. «Особлива дитина: навчання і виховання». № 2, 2015. С. 27–34.

16. Pyvovar I., Kuzmenko O., Chernaya V., Muratova D., Pyvovar Yu. Conclusions of medical-social expert and military-medical commissions as an object of an appeal to public authorities: administrative legal analysis. *Georgian Medical News*, No 3 (288). 2019. P. 139–146. URL. www.geomednews.org

17. Kuzmenko O.V., Matselyk T.O, Chorna V.H., Financial Offenses in the Circulation of Medicines in the Context of Globalization. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4 (2018) No. 5, p. 143–152. DOI: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-143-152>.